

ségeket, valamint néhány lehetséges modellt ezek megoldására. A fórum óta

eltelt két év. Várjuk az újabb fórumot az újabb számvetésekkel.

(Restructuring Education and Educational Administration after the Breakdown of Socialism. Proceedings of the VII European Intervisitation Programme from 11th to 17 October 1993 in Berlin, European Forum on Educational Administration. Szerk.: Hermann Avenarius, Hans Döbert és Angelika Schade közreműködésével. Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung, Frankfurt am Main, 1994.)

Bajomi-Lázár Péter

Szintézis és/vagy kompiláció?

– Újabb mustra a művészetpedagógia irodalmából –

Örömkre nehéz helyzetben van a szemleíró. Művészetpedagógiai kiadványok olyan szériája látott az utóbbi hónapokban napvilágot, hogy bizvást azt mondhatnánk: szakmánk igazán felkészült a műveltségkép hivatalos korszakfordulójára, a tájékozódó kedvű pedagógus önképzéséhez bőven van szakirodalom. Mondjuk meg: ehhez a bőséges felhozatalhoz nagymértékben hozzájárult a Pedagógus Szakma Megújításának Projektje, egykori kuratóriumának döntései nyomán új kiadványok sokasága zúdult az olvasókra. Ehhez csak két megszorítást kell tennem. A terjesztés hatékonyságáról nincsen adatom, nem tudni: eljutnak-e olvasóikhoz ezek a kötetek, füzetek (melyeknek ára olykor aránytalanul magasnak tűnik). Másik előrebocsátott megjegyzésem: a „tömegtermelés” óhatatlanul egyenetlen színvonalal járt, ám ezt végső soron mégsem tartom pazarlásnak: egy-egy remekmű ritkán születik magányos csúcsteljesítmény gyanánt, sok-sok középszerű munka hátán, olykor a véletlen segítségével születnek a nagy művek. (Ez persze gondosabb olvasószervezői, lektori munka alól nem mentesíti a kiadókat.)

Vegyünk hát sorra egy csokorra való kiadványt, különös tekintettel a Nemzeti alaptantervben testet öltő, alapvető-

en modernizált művészetképre. Ennek a modernizációnak – miént tudjuk – jellegzetessége, hogy minden korábbi iskolai művészetképnél tágasabban értelmezi a művészeti jelenségvilágot, nagyobb teret kínál az ún. „élő művészetekre”, a teret, eleven akciót igénylő művészeti ágakra. Sajátos jelenség, hogy a modernizáció keretében minden eddiginél nagyobb hangsúlyt fordít a hagyományörzésre (egy tágan értelmezett néphagyomány világa jelent meg a Tánc és dráma részműveltség-területében), miközben ráirányítja az iskola figyelmét az ún. modern kultúrák közvetítő technikákra, a mozgóképre és a médiára. Azt is mondhatnánk: a NAT iskolai, tantervi keretek közt legitimálja mindazokat a törekvéseket, melyeket az utóbbi két évtizedben a közművelődés, a – kissé bizarr kifejezéssel megnevezett – „gyermek-közművelődés” felhalmozott.

Mindennek megfelelően immár nem csupán játékos, „úri” passziója tanárnak, tanítónak és tanulóknak a bábjáték, hanem előírt követelmények hordozója, sok helyi tantervben alighanem önálló diszciplínává válik majd, legalább – az év rendjébe illesztett – egy-két bábozó epocha erejéig. Másutt bizonyára a hagyományos tantárgyak dúsulnak fel általa, hiszen az *irodalom*, akár a *vizuális kultúra* szívesen fogadja magához fia-

tal testvérét. (Idézőjel járna a *fiatal* jelzőhöz: maga a báb, akár a kisgyermek fejlődését nézzük, akár a művészetek „törzsfajlódását”, bizonyára ősbibb alkotó-eleme a kultúrának, mint az említettek.) Alapvetően ezt ajánlja könyvében *Horváthné Kiszeli Terézia* is az ÉKP-programhoz, *Zsolnai* tanár úr programjához igazodó módszertani kézikönyvében, az 1–3. osztályok irodalmi olvasmányainak „mimetikuss” feldolgozásához rendezett módszertani munkában.

A kötet valójában alapfokú módszertani kézikönyvnek tekinthető. Lektorként *Granasztói Szilvia* neve a védjegy. Ugyan a hivatkozott irodalomjegyzék meglehetősen szegényes, mégis érzékelhető: a szerző megismerte, feldolgozta a Magyarországon hagyományosan igényes és fejlett bábjátékos mozgalom igen gazdag szakirodalmát, s kísérletet tett a közművelődési/szabadművelődési kontextusban született tudások iskolai pedagógiai átfogalmazására. Ennek érdekében a szerző hozzárendeli a bábjátékos szakma hagyományos nyelvén fogalmazott szabály- és tapasztalatrendszerhez a pedagógia (jelesül az „ÉKP-pedagógia”) szaknyelvét. Hol sikeresen, hol kevésbé. Milyen furcsa mondat az ÉKP-ról: (az) „felszámolja azt a rendszert, mely a kisiskoláskori tanítást egy, maximum 2 tanítóhoz köti”. Hiszen ezenközben a pedagógiai áramlatok többsége napjainkban éppen az „egytanítós” kisiskolai évek irányában tör előre. *Horváthné* a *Fehérlófia* mese eljátszása kapcsán azt írja, hogy az „erősíti az empátiát, a szeretetet, a nyíltságot, amikor első személyként éli át az eseményt”. Akinek – ha már a *Fehérlófia* jött szóba – módja volt legalább videofelvételen megismerni azt a pedagógiai folyamatot, melyet a gödöllői Kerekasztal Színházi Nevelési Központ viszt végbe ugyancsak kiskisiskolásokkal, az megérzi, mennyire esetleges és szegényes e három „képesség” (személyiség-

jegy) kiemelése. A drámai folyamatban ennél sokkal szélesebben megmutatkozó (akár erkölcsi) univerzum bontakozik, bontakozhat ki – vallom én is *Kaposi Lászlóval*.

Másutt a kesztyűsbábról azt tudjuk meg, hogy a „magyarok vérmérsékletének” ez felel meg leginkább a bábjáték eszközürendszeréből. Sorolhatnék még hasonló fogalmazásbeli „csacska-ságokat” (ilyesmit, hogy „átélőképesség” meg hogy ti. a tanuló valamit „tudatával átfog” stb.). Másutt a magyar bábmozgalomban oly tökélyre vitt stílussegység normáinak tesz engedményt a szerző, például amikor a 70. oldalon krepp-papír szoknyához javasol raffiából, fonálból hajat. A kaposvári *Szabó Gyuláné*, a bábmozgalom „Lujzika néni-je”, a természetes anyagból készült bábok koronázatlan királynője szigorúan vonná össze szemöldökét. Méltánytalanság lenne a hasonló apró hibák számlázása. A szerző elismerésre méltóan próbálkozott meg a bábmozgalomban felhalmozott tudásnak a szélesebb iskolai szakmához való közvetítésével. Alapvetően gondos, jól felmondja a leckét, amit megtanulhatott a bábmozgalom köztünk élő óriásaitól és mestereitől. Alapos munka. A szó szoros értelmében fülétől a farkáig, hiszen még a bábkészítési útmutató is ilyen alapos. A leckefelmondás sajátossága, hogy mindig szürkébb, mint az eredeti, és szükségképpen tűnik el a szöveggörnyezetből az eredeti megoldásokra való csábítás. Szabályok vannak, meglehetősen sokszor alkalmazott „kell” állítmány. A 48. oldalon leírt játék rendezői utasításában például az Ózike „jobbról 4 szökenéssel” jön be. Világos! Akármekkora a paraván, akármilyen temperamentumú az állatfigurát alakító gyerekszínész, neki négyszer kell szökkennie... Sajátosnak tartom azt is, hogy az első osztály számára jóformán csak lírai versillusztrációk játékát javasolja szerzőnk, s a későbbiekben is óvakodik a

játéktérbe, játékba vont drámai konfliktusoktól. Jól érzem én: tanítói szívvel még Vitéz Lászlót is megszégyeníté.

A drámapedagógia „felhozatalából” a kaposvári főiskolai tanár, *Tolnai Mária* könyvét emelem ki. A szerző a magyar drámapedagógia harmadik, immár felnőtté váló nemzedékének mestere, a szorgos és felkészült közvetítők egyike. Ezt teszi e könyvben is. Meggyőző érveléséhez a drámapedagógia klasszikusait idézi (időközben a Magyar Drámapedagógiai Társaság Színházi Füzetek című sorozatában a hivatkozott forrásoknak szinte mindegyike teljes szövegében megjelent), s saját műhelyének tapasztalataival illusztrálja. A kaposvári műhely méltó a dokumentálásra és a megörökítésre. Egy hozzáférhető forrásokban kiemelkedően gazdag szakma történetéhez és önismeretéhez meggyőző adalék *Tolnai* könyve.

Ugyancsak szétágazó szakirodalmi szövevényben kínál eligazítást *Kis Jenőné (Kenesei Éva)* könyve. Felelőssége óriási, nagyobb, mint imént idézett kollégáié. A bábmozgalom s a drámapedagógusok mozgalma dinamikusan terjeszkedő, alapvetően egységesen szerveződő szekértábor. Nincsenek paradigmátikus különbségek az egyes hazai műhelyek között. A zenepedagógia darázsfszék! Nem véletlen, hogy a NAT keletkezéstörténetében is e szakmacsoport vitái politizálódtak át leginkább. Egy, az iskolában jól-rosszul berendezkedett tantárgy sikerei és keservei állnak a zenepedagógia mögött. Vaskos bástyák: a mintaadó Mester mitikus befolyása. Ilyen súly alatt nehéz helyzetben van bármely alternatíva képviselője. Nem véletlen, hogy *Kis Jenőné* könyvében szinte szó szerint idézi fel *Szőnyi Erzsébet* nyolc éve megjelent tájékoztató könyvének passzusait, nyilván úgy véli, hogy mindezek a tudások – a Kodályon túli galaxisokról – nem igazán ismertek az énektanárok körében, legyen szó hazai vállalkozá-

sokról (*Kokas, Szabó Helga, Lantos-Apagy, Dimény, Gonda, Salamonné-Karczagi, Ferenczi, Deme* stb. – bár *Kisné* névsora sem teljes), vagy legyen szó külföldi mesterekről (*Orffról, Dalcroze-ról, Wardról* és másokról). *Kisné* igazán tájékozott (bár igen sok esetben nem az eredeti forrást ismeri, hanem az arról szóló leírást), s tájékoztató kedvű is. Ugyanakkor hiányzik az áttekintésben oly nélkülözhetetlen rendszeralkotás igénye. Nem vállalja, hogy megbirkózzék a mérlegképzéssel: vajon az idézett alternatívák alapjaiban tételeznek más paradigmát zenepedagógiai kérdések megválaszolásában, vagy módszerrel szelídítve eljárásaikat, elemei bizvást hozzárendezhetők a klasszikus kodályi örökséghez. Ígykor úgy tűnik, hogy az első válaszlehetőség felé mozdul el gondolkodása, a kötet bevezetőjében megérinti a zenepedagógiai tabut is, a zenei frás-olvasástanítás problématikáját, de később módszertani szemelvényekben igen gazdagon fejt ki az ehhez a feladathoz csatolható eljárásokat, ráadásul zenétől meglehetősen idegen, mechanikus logikái, emlékezetsegítő játékok, rejtvények sorát. *Kisné* könyve hézagpótló. Mégis az a gondom, hogy nem tölti be a hiányt: a zenepedagógiai rendszerek egymásra vonatkoztatott rendszertanának megalkotását.

A vizuális kultúra, a vizuális nevelés hívei tartósan számon tartják a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei műhelyt. A Leonardo Programhoz csatlakozásukkal még biztosabbá vált az esélyük nyilvánossághoz jutáshoz. Méltán. Következetes, jól összehangolt munka jellemzi az alkotóközösséget ezúttal is. *Sándor Zsuzsa* Ábrázolás és művészet című népszerű tankönyvéhez készítették módszertani ajánlást a szerzők, a régió jeles rajzpedagógusai, vizuális nevelői. Alapvetően tanmeneteket mutatnak be 4–5–6. osztályok számára. (Érdekes lett volna akár vázlatosan is megismerkedni a tanmenetek forrásvidékével, művelő-

désszociológiai jellemzőkkel. Vajon játszik-e szerepet a különbözőségeken az, hogy az egyik tanmenet miskolci, a másik sajszentpéteri, a harmadik felsőzsolcai, a negyedik mezőkövesdi? Vajon képesek-e már mai állapotukban is arra, hogy *helyiek* legyenek? Bizonyára, hiszen a kötet ötödik írása a helyi, szomolyai népi építéssel tanításának példáit mutatja be. A tankönyvíró elegáns, elgondolkodtató bevezetéssel, tanterv és tanítás, alaptanterv és helyi tanterv összefüggéseiről szóló elmélkedéssel teszi teljessé a gyakorlati alkalmazásra közvetlenül ajánlható kiadványt. (Sorszám: I., tehát bizonyára lesz folytatás is.)

(A recenzíósokor szerzője – a vizuális kultúráról szólván – ezután arról a reprezentatív albumról szólna, melyet a Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete a centenáriumára adott ki, áttekintvén egyben újabb történetének évtizedét, az elemzést azonban ezzel másra kell bízni, hiszen e kötetben módszertani írás szerzőjeként maga is megszólal.)

A művészetpedagógia egri műhelyében, a Tanárképző Főiskolán könyvnyebb helyzetben voltak a szerzők. A mozgóképkultúra területén a szakirodalom „eredeti felhalmozása” az aktuális feladat. Sajnálatos, hogy a betakarítás örömeiben az egyik szerző, a reménykeltően kibontakozó pályájú *Kakuk Jenő* már nem vehet részt, tragikus baleset érte a kötet megjelenése előtt. A szerkesztőket még nem nyomta a pedagógiai transzmisszió terhe. Szuverén módon böngésztek át a téma eredeti szakirodalmát, s kínálták fel pedagógus kollégáiknak a javát. *André Bazin, Biró Yvette, Tarkovszkij, Arnheim, Jurij Lotman, Pasolini, Bódy Gábor* nevét emelem ki a gazdag kötetből, hogy jelezzem: itt a mozgóképkultúra klasszikusai férhetők hozzá. Nem tekinthető módszertani kiadványnak a kötet, jó logikával a nélkülözhetetlen elméleti ismereteket

kínálja az olvasónak, hogy kialakítsa magában azt a szemléletet, mellyel hozzálat egy új, pontosabban az iskolába újonnan kéredzkedő – hiszen legalább 100 esztendő – műveltségelem helyi tantervének kidolgozásához, alkalmazásához. Szépen, gondosan szerkesztett kötetről van szó, pontos forrásjegyzékkel, a szerzők pályájának bemutatásával, bőséges irodalomjegyzékkel. A Gutenberg-galaxis méltóan tiszteleg versenyútrá előtt.

Szentlőrincet mint a művészeti nevelés fontos kísérleti műhelyét régóta számon tartja a szakma. *Gesztesy Zsuzsa* szintézisalkotó és művét eredetien, folyamatosan fejlesztő pedagógus. Szentlőrinc alapértékeivel szerencsésen társítja művészetpedagógiai törekvéseit. Bizonyára külön-külön is megállnák helyüket az alternatív pedagógiák piacán, mégsem véletlen egymásra találásuk. Azt is el kell mondani, hogy *Gesztesy* programja világosan fogalmazott, kész, adaptációra alkalmas program, miközben képtelenség szolgálai másolni. Hiszen nemcsak a tanuló folyamatos kreativitására, originalitására épít, hanem erre lehetőséget ad alkalmazó tanártársa számára is. Igazi alternatíva, elutasítja a „szabványos tananyagot”, a „konkrét egyén” felől indul el a kulturális normák felé, s nem fordítva – ezért aztán hatékony is –, a tevékenység prioritását vallja az elméletalkotással szemben – ezért aztán eredményes is. Megannyi finom módszertani újítást sorol a könyvben. A „könyvek” játéka (a tanuló által egyberendezett tematikus, kreatív, önreflexiók sorozata), a „plein air” (a szabadban tartott csoportos akciók) emelkednek ki ezek közül. De az elméletinek mondható bevezetés után sorjázó módszerek is mind-mind érzékeny etűdök, melyekkel valóban lehet hidat teremteni a növekvő egyén és a művészetek, az esztétikum világa között. A könyvet egy nagyprojekt, egy Oidipusz-rögtönzés leírása, bemutatása zárja.

Mily sajnálatos, hogy nyomdatechnikai okok – a kiadó szegénysége! – miatt ezek az illusztrációk alig élvezhetők, alig láthatók. *Gesztesy* programjában a tanulók a felkínált anyag egyharmadát

maguk választhatják, mindez nem mond ellent a NAT műveltségértelmezésének. A nemzeti kultúra közös többszöröséhez változatlanul egyéni ösvényeken vezet járható út.

(*Horváthné Kiszeli Terézia*: Bábozás. Útmutató pedagógusoknak. Tárogató Kiadó, Bp., 1994. 89 o.

Sárkányok ellen – Fehérlófia. Demonstrációs videokazetta. Kiadja a gödöllői Kerekasztal Színházi Nevelési Központ. Szerk.: *Kaposi László*, 1995.

Tolnai Mária: Dráma és nevelés. Gondolatok a drámapedagógiáról mint tanulási módszerről és a pedagógusképzésben betöltött szerepéről. Korona Kiadó, Bp., '64 o.

Kis Jenőné (Kenesei Éva): Alternatív lehetőségek a zenepedagógiában. Tárogató Kiadó, Bp., 1994. 116 o.

Rézművesné Nagy Ildikó-Sándor Zsuzsa (szerk.): Utak a vizális nevelésben. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Pedagógiai és Közművelődési Intézet, Miskolc, 1995. 119 o.

Csőreg Éva (szerk.): Jubileumi emlékkönyv. Kiadja a Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete, Bp., 1995. 352 o.

Kakuk Jenő-Hauser Zoltán-Szilágyi Erzsébet: Mozgóképkultúra. Szöveggyűjtemény. Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger, 1995. 310 o.

Gesztesy Zsuzsa: Átjárás a köznapi gondolkodás és az esztétikum között. Kemény Gábor Iskolaszövetség, 1995. Az Embernevelés Kiskönyvtára 1. 80 o.)

Trencsényi László

Egy nyugtalanító könyvecskéről

A szerény külsejű füzetecske belső címlapján az adott lap lehangsúlyosabb betűtípusával nyomtatva olvasható, hogy „A kiadvány újrabasznosított papírból készült.” E nem véletlenül hangsúlyosra formált közlésnek itt elvi jelentősége van: a könyvecske középpontjában ugyanis a gazdaságos iskolaüzemeltetés eszméje áll, méghozzá mintegy szerves részeként a környezetbarát üzemeltetésnek. Aki eddig nem gondolt rá, most egyszeriben megértheti, hogy a gazdaságos üzemeltetés eszméje is „zöld” gondolat – ezúttal a szerző öntudatos értelmezésében használva a „zöld” jelzőt.

Aki csak a vitathatóan könnyednek vagy humorosnak szánt cím alapján következtet a tartalomra, az nem is sejti, hogy milyen fontos, hasznos mondani-

valók sorjázhatnak e környezetbarát papírlapokon. Néhányra utalni kívánok a továbbiakban. Előbbre kívánkozik azonban a némileg önkritikus be- és felismerés, nevezetesen, hogy iskoláinkban, nevelési programjainkban, egész nevelői attitűdünkben messze jelentősége mögött elmaradva van jelen a környezet és az ember, illetve a környezet és az emberi társulások, közösségek kölcsönhatásos kapcsolatának *aspektusa*. Nem arra gondolok, hogy nem *tanítunk* erről a különböző tantárgyakban, vagy hogy olykor nem rendezünk akció jellegű programokat többnyire a környezetvédelem címszáva alatt e kapcsolat tudatosítására.

Amit nekem ez a könyvecske meglehetősen nyugtalanítóan felismerni segített, azt leginkább egy hasonlattal tud-